

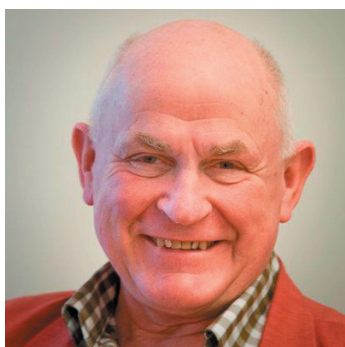

Folkhögskole Veteranen

NR 2 2019

Veteranförningens årsmöte och EU-valet

Björn Grip

På Liljeholmens folkhögskola i Rimforsa samlades 18 veteraner, 22-23 maj, för att godkänna verksamhetsberättelse, välja styrelse och staka ut riktlinjerna för de kommande två åren. Men inte enbart detta. Programmet bestod av betydligt mer än så. Först fick vi en presentation av skolan, som rektor Daniel Bjurhamn stod för. Därefter ett föredrag av professorn Martin Kylhammar (ja det är Olles son) som berättade om sin uppmärksammade bok *Ett hemligt liv*. Det är en närmast skönlitterär och folkbildande avhandling som beskriver förhållandet mellan Verner von Heidenstam och Kate Bang och den modernitetens tidevarv i vilken dessa kulturpersonligheter levde.

På kvällen den första dagen firades också föreningens tjugoföråriga verksamhet med medverkan av grundarna Marianne Marcusdotter och Margret Kihlén. Ett underhållande retrospektiv på föreningens verksamhet gavs oss som inte varit med hela den tiden.

På torsdagen, den andra dagen, fick vi lyssna på Ingela Zetterberg, ordförande i Förbundet folkhögskollärarna, som fick beskriva och förklara vägen från SFHL till det nuvarande förbundet och vad som kan bli fortsättningen. Hennes bedömning var att inlemmandet i

Läraryrket är nödvändigt, men att folkhögskolläraryrket kommer att ha möjlighet att som avdelning inom förbundet slå vakt om sin identitet. Det är bara att hoppas att hon har rätt.

Slutligen avhölls själva årsmötet. Hur mår vår förening? Det är inte dåligt att vi funnits i tjugoför år. Med små resurser och mycket ideellt arbete har vi en verksamhet som till stor del

kretsar kring vår tidning, en tidning som verkar uppskattad. Det genomförs också en del seminarier och regionala träffar, främst i Västra Götalandsregionen. Däremot har det varit svårt att vidmakthålla de studieresor som under föreningens första tio år var en viktig del av verksamheten.

Ungefär 140 folkhögskoleveteraner är medlemmar idag. Under mina fyra år som ordförande har vi hittills lyckats hålla uppe antalet. Det kan dock konstateras att det har varit svårt med rekryteringen av yngre veteraner. Därför är vi glada för den kontakt med Förbundet Folkhögskollärarna som utvecklats under de två senaste åren. Den vägen kan vara en realistisk möjlighet att få med nya och förhållandevis unga veteraner, hoppas vi i den nya styrelsen.

Årsmötet avhölls relativt avskärmat från en alltmer intensiv och laddad valrörelse inför EU-valet. Ett par dagar efter årsmötet föll väljarnas dom. Man kan konstatera att de klassiska ideal som födde folkhögskolan och folkbildningen i kampen för demokrati fortfarande behövs för att motverka de nationalistiska, främlingsfientliga och reaktionära krafter som växt sig allt starkare i såväl Sverige som Europa. Varken demokrati, rättsstat

Herrgården, Liljeholmens folkhögskola

eller en fri opinionsbildning är självklara i det Europa som blir starkare efter detta EU-val.

I Sverige har framför allt den äldre generationen gått tydligt till höger. De stora vinnarna i Sverige är Sverigedemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna.

Ett hopp är dock att den unga generationen i Europa i betydligt större utsträckning än sina föräldrar röstade för partier som vill rädda klimat och miljö, som försvarar mänskliga rättigheter och som fortsatt vill verka för jämställdhet och mot kvinnoförtryck.

Låt oss ta tag i frågan på vilket sätt vår Veteranförning och dess medlemmar kan bidra i den kampen. Vi har massor av erfarenhet som bör komma till nytta.

Margret Kihlén, Marianne Marcusdotter

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 2
ÅRGÅNG 19
juni 2019

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Veteranföreningens årsmöte och EU-valet	1
Stockholm i mitt hjärta	2
Att döpa en prins	3
Osannolika möten	4
Moderskolor och kamratförbund	4
Vår gemensamma folkhögskolehistoria, del 3	5
Edvard Munch och Harriet Backer - två omaka norska konstnärer	6
Intervju med Per-Ola Jansson	8
Alltid i rörelse	9
Rapporter	10
Livets gång och dagens dikt	11
Från sidlinjen	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@folkbildning.net

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip
Sturegatan 9B
614 32 Söderköping
epost
bjorgnigrip@hotmail.com
tel 070-540 95 79

Kassör

Kent Jonelind
Marielundsvägen 7
824 31 Hudiksvall
epost
kent.jonelind@gmail.com
tel 070-550 37 59

Stockholm i mitt hjärta

Torkel Rosell

Det har vissa fördelar att bo i Stockholm, även om landet är överlägset. En fördel är Naturhistoriska riksmuseet.

Nu behöver kanske inte det museet någon draghjälp av trängseln där att döma.

Men skoldagar är relativt korta och på eftermiddagarna, efter det att de kunskapstörstiga eleverna åkt därifrån, kan man avnjuta museet i studiero, den studiero som man som pensionär kan avnjuta helt gratis.

Varför dras jag dit? Naturvetenskapen har för mig varit ett försök att få någon slags ordning i mitt vilsna huvud, eller var medvetandet nu sitter. Alla pedagogiska hjälpmedel har varit välkomna i ordnandet av tillvaron. Viktigast har nog egen undervisning varit, men en naturvetarinstitution med modeller, planscher, kartor, böcker, datorer och allt vad därtill hör har starkt bidragit till att skapa ordning av kaos.

Nu står här NRM och väntar, en naturvetarinstitution utöver det vanliga.

Där kan man ena gången följa (ett förslag till) en beskrivning av livets utveckling på jorden. Utställningen är permanent och påkostad med fantastiska livsmiljöer från olika epoker och naturligtvis dinosaurier i fullskala. Naturligtvis kan man scanna mobilen vid varje monter och få ytterligare information. Det känns alltid bra att informationen kan fördjupas. Däremot saknar jag det enkla pedagogiska hjälpmedlet som beskrevs så väl i DN. Där hade all tid (tidsaxeln) från Big bang tills i dag representerats av ett 27 m långt rep. Då skulle varje cm motsvara 5 miljoner år och människans tid någon mm. Sådant ger perspektiv!

Nästa gång man besöker museet kollar man utvecklingen fram till nutidsmänniskan. Det är fantastiska modeller i montrarna med en fascinerande vetenskaplig tillkomst-

historia bakom. Om egenintresset är tillräckligt finns så en egen utställning om människokroppen där man kan testa sin styrka, snabbhet, hörsel m.m. Om man vågar!

Som lantis är utställningen om Sveriges natur särskilt intressant. Där kan man lära känna livet på landet, småfåglarna (läten, föda, flyttvägar), lära sig svampar, vad vildsvinen äter eller kliva in i en myrstack. Allt som barn frågar om får ett svar, utan att reklam och sponsrat skit skymmer sikten!!

Så här långt finns redan material för fyra besök. Sen vill min dotterdotter kolla ädelstenar och förhoppningsvis fastna i mineralriket för några timmar. Efter det har man glömt det första man såg och kan börja om precis som man kunde varje år som lärare. Har man tur är utställningen då reviderad efter senaste rön. Men lite sena/för-siktiga har jag en känsla av att de är, och det måste de kanske vara. Å andra sidan finns seminarier och liknande för uppdateringar.

PS. Att som västerländsk pensionär göra litet ekologiskt avtryck är att göra lite, t ex museibesök. Jag provkörde förresten en ren elbil i veckan. Sådant är också lättare i stan än på landet. Förhoppningsvis har jag förstånd att sluta köra bil när priset på en sådan bil blivit överkomligt. Förra gången jag körde ett elfordon var med en elevgrupp i Uppsala på 70-talet, då som nu en härlig upplevelse. Men elbilar är knappast någon lösning på klimatkrisen. Då tror jag mer på att vi ansluter oss till Greta Thunberg och startar "pensionärer mot klimathotet". Vi strejkar varje måndag, så får de se vad som händer (på måndagar är ändå NRM stängt!) DS.

Att döpa en prins

Per-Ola Jansson (Innehavare av en på dass uppsatt fotografisk kopia av den berömda målningen från förra sekelskiftet, föreställande konung Oscar II mitt i kretsen av sin familj)

Tom Alandh har i två TV-sända program från 1998 skildrat vårt kungahus, och inställningen till detta ur olika perspektiv. Göran Persson intervjuas en aning motvilligt om sin syn på monarkin och kungahuset. Alandh ställer frågan utifrån det socialdemokratiska partiprogrammets syn på monarkin. Svaret blir, det vi många gånger tidigare hört ur Erlanders, Palmes och Karlssons munnar: Det finns viktigare saker att kämpa för, som pensioner, vård och allsköns omsorg. "Folket" vill ha kvar sitt kungahus, vilket man tycks säker på. En kampanj för republik driven av SAP skulle utan tvivel leda till ett stort politiskt nederlag, anser man.

Den 1/12 2017 var det dop av en prins, Carl Philips och Sofias son Gabriel. Public Service, TV 4 och andra media ägnar stor uppmärksamhet åt detta. Jag har en känsla av att intresset för det Kungliga handlar mer om Kungahuset och dess tilldragelser, än om den konstitutionella frågan.

Lena Andersson kommenterar i TV 4 frågan varför uppmärksamheten kring dopet är så stort med påståendet att den "ingår i en berättelse av sagokaraktär". Den berättelse som en bred majoritet av dagens svenska medborgare får till buds, "berättelsen om Folkhemmet", utgör en alltför mager kost. Det är någonting som fattas: Sagan, förtrollningen, glansen och idolporträtten.

Min mor och moster undkom fattigdomen på 1910-talet med en hårsman. Tidigt faderlösa utlämnades de till den omsorg Det Stora Gruvbolaget levererade till änkan-städerskan i form av subventionerad

mjölk och bostad. Döttrarna växte upp och blev glödande socialdemokrater och överklasshatare av högsta rang. Deras moder flydde in i frireligiös förlösning och levde som i en dimma resten av sitt liv.

1950 återfinns min mor med sina två barn vid Gustav V:s bår i Riddarholmskyrkan. Jag har skarpa minnen från defileringen. Kistan, de uniformerade soldaterna, den gravallvarliga stämningen. I de båda strävsamma folkhemsmödrarnas liv är Kungahuset och dess medlemmar ständigt närvarande. Den stora idolen är prinsessan Sibylla, änkan och modern till en hyllad barnaskara. Utöver läsning av socialdemokratisk dags- och veckopress och stort engagemang i makarna Myrdals reformprogram talas det ständigt om den kungliga familjen. På så sätt har jag en nästan fullständig kunskap om den bernadottska släkthistorien utan att ha läst en rad om den. Vilken fantasivärld öppnar sig inte när man talar om "Den blå prinsen"? Vilken vördnad känner man inte när man tänker på Prins Eugen?

Hur är denna samtida tillhörighet möjlig? I den vänstra handen håller man Per-Albin och Möller, i den högra Gustav V och hans entourage. Nästintill obegripligt, eller hur?

Kanske är det som Lena Andersson uttalat, att fantasierna kring de kungliga möjliggör en flyktväg undan personliga vedermödor och fador och ger fri entré till en sago- och fantasivärld som undanskymmer den grå Folkhemstristessen?

Rojalisternas klassiska motivering för monarkins bevarande är att den står för

ett Sverige som på något sätt är tidlöst; den uttrycker det som förenar de gångna generationerna med dagens. Monarkin förstådd på det sättet är något positivt. Monarkin vänder inte kappan efter vinden; den strävar inte efter att se på gångna tider med förakt, utan binder samman historien till ett nationellt arv, som fortfarande bär, ett arv som förenar alla dagens svenskar i en ryggrad som inte ger vika för olika slag av dagsländor.

Men nu när monarkin av många, trots allt, uppfattas som otidsenlig ser man en tydlig tendens från hovets sida att "modernisera" och förvandla den till något som även dagens generationer kan identifiera sig med. Denna anpasslighet är precis lika politisk som gångna tiders majestätiska upphöjdhet. När vi jämför Oscar II:s och Karl Gustaf XVI:s exlibris framgår detta tydligt. Den krönte och smorde monarkens ambition att spegla gåtfulla djup i nationens historia står i skarp kontrast till dagens anpasslige och flexibla monark, som alltså bejakar dagens girigt nyliberala Sverige med dess marknadsanpassningar, individualism och överkonsumtionsambitioner.

Vore det inte bättre om monarkin spelade sin klassiska roll som upphöjd över tidens politiska tumult?

Vilhelm Mobergs, Herbert Tingstens och Ingmar Hedenius upplysta kamp för införande av republik och ett bortopande av den atavism som kungahuset representerar, föll aldrig det svenska Folket på läppen. Den oerhörda klyftan som råder i vårt land mellan den upplysta eliten och folket består alltså. Eller gör den inte det? Vad är det för behov som kungamakten tillfredsställer idag? Varför har inte den republikanska föreningen fler medlemmar?

Ett sekel av folkbildning, jämlikhetssträvanden och allmän demokratisering har snarare stärkt monarkin i Sverige. Den månghövdade beundrarskaran har förmodligen ökat sin numerär. Denna skara utgjorde för Ingemar Hedenius endast en urbota och fördummad skock, jämförbar med "slaktfärdig boskap".

Osannolika möten

Urban Lundin

Veteranens läsare kanske tycker att övertecknad redaktör har snöat in på den här rubriken. Det kan vara sant! Men jag kan inte upphöra att fascineras av alla märkliga och oförutsedda vändningar livet kan ta.

Jag har tidigare berättat om flera möten mellan människor, men den här gången tänkte jag ta upp ett möte mellan en människa och – ett föremål.

Under åren 1991 – 1996 arbetade jag med Tandemprojektet i Tanzania. En av mina kollegor, P-O Åkesson, har arbetat och bott i Östafrika sedan tidigt 70-tal. När Tandemprojektet upphörde flyttade han med sin familj till Nairobi. Han fick jobb i Bukoba, vid Victoriasjöns västra strand. Efter besöken i hemmet hade han en skaplig sträcka att färdas, ner mot Musoma, därefter längs Victoriasjöns östra strand till Mwanza, där han rundade

sjön och åkte norrut till Bukoba.

Vid en av resorna mellan hemmet och Bukoba inträffade något helt överkligt. Ni ser scenen framför er: Åkesson strävar på söderut i sin pickup på halv- eller heldåliga vägar. Vänstertrafik, högerstyrd bil, praktiskt taget ingen trafik. På håll ser han en liten lastbil närma sig. Precis innan mötet skall ske, lossnar ett föremål från bilens last. Det är lite krökt åt olika håll, så Åkesson tror att det är ett rep. ”Repet” visar sig vara ett 50 mm järnrör, som flyger som en pil mot Åkessons bil, krossar vindrutan och träffar Åkessons huvud, innan röret med ett brak rammar plåten bakom förarhytten, och lägger sig tillrätta i baksätet. Åkesson tar sig åt huvudet, och handen fylls genast med blod. ”Nu dog jag!” tänker Åkesson. Men han lever! När han lyckas få stopp på bilen kan han konstatera att röret rivit upp huvudsvålen,

men inte krossat skallen. Den som är road av sådant kan försöka räkna ut sannolikheten för denna händelse.

Det här är en av mina favorithistorier på temat Osannolika händelser. Åkesson och jag brukar träffas varje eller varannan sommar när han är på hembesök i Sverige. Vid vår senaste sammankomst berättade jag för honom att jag brukar återberätta den här historien för folk lite då och då.

- Urban, sa Åkesson. Det finns en sak som är ännu märkligare med den här historien. Sådär tio minuter innan jag mötte lastbilen, tog jag på mig solglasögonen. Det fanns inget som särskilt motiverade detta just då. Men hade jag inte tagit på glasögonen hade jag nog varit blind vid det här laget, eftersom jag dränktes i glas-splitter när vindrutan krossades.

Moderskolor och kamratförbund

Gösta Vestlund

I ett tidigare nummer av Veterantidningen har jag berättat om vad en vinterkurs på Sigtuna folkhögskola betydde för mig och säkert också för de flesta av mina kurskamrater. Lärarnas inställning skapade en stimulerande tillit mellan lärare och elever liksom mellan oss elever. Vi fick en positiv inställning till studier och en ökad tilltro till vår egen framtid. Det var betydande och livsavgörande insatser för många av oss.

Samtidigt förstod vi så småningom att skolan också hade en annan effekt. Då och då, särskilt till veckoslut, kom någon eller några före detta elever på besök. Det var lätt att se deras leenden när de mötte sina lärare och de kursdeltagare, som de redan kände. En del deltog i lektionerna och de livliga samtalen medan andra fördjupade sig i det stora biblioteket. Hit kom ungdomar från Stockholms arbetarkvarter, från bondgårdar och en och annan från intellektuella kretsar i huvudstaden och Uppsala. Alla, så vitt jag förstår, för att på nytt få uppleva den syn och stämning som de längtade till. Detta

underlättades av att de kunde disponera och övernatta i ”Pojkarnas” eller ”Flickornas”, stugor som skolan ställt i ordning. Till vintermötet kom ett stort antal före detta elever för att ta del av välkomstord av rektor, föreläsningar av lärare och en avslutande högtidlig bankett.

Sedan kunde jag i många år delta i den elevsammanslutning i Stockholm med namnet ”Sigtunaringen” och en mindre i Uppsala med samma namn. Dessa ringar anordnade föreläsningar, uppläsningar, diskussioner och sångstunder, vilka besöktes av ett stort antal före detta elever men ibland också av andra intresserade. Det bildades också små ”ringar” till exempel i Västergötland, små folkbildningsrörelser med egen ledning och organisation, men med nära anknytning till moderskolan.

Senare skulle jag få information om liknande verksamheter på Brunnsvik, Marieborg och Västerhaninge. Självt deltog jag som rektor aktivt bland annat i ”Tollareskolans vänner”, som restaurerade ett gammalt hus samt ordnade Valborgsmässofirande och

loppmarknader.

Liknande engagemang från ”gamla” elever har tydligen spelat och spelar kanske fortfarande en stor roll i folkhögskolor runt om i landet. Det skulle vara intressant att få veta mer om dessa ”extra” aktiviteter. Hur började och utvecklades de? Hur formades och påverkades moderskolan av sina elevsammanslutningar?

Många veteraner kan säkert berätta om gångna tider och nu aktiva ge bilder av dessa intressanta kontaktformer, som i många fall kallats elevförbund eller kamratförbund och som hade en annan roll än Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF). Kanske kunde Veterantidningen och Folkhögskolan ge plats åt sådana berättelser och det vore roligt om någon forskare kunde ta sig an uppgiften att studera detta spontana inslag i folkhögskolans historia.

Vår gemensamma folkhögskolehistoria, del 3

Signild Håkansson

När jag jobbade på Folkbildningsrådet fick vi ibland kritik för att vi startade så många nya folkhögskolor. Nu var det förstås inte FBR som startade folkhögskolor, oftast var det folkhögskolorna själva, deras huvudmän eller deras samarbetspartners, som startade nya skolor. Det var dessutom en missuppfattning att folkhögskolorna blev fler i snabbare takt än tidigare. I stället har de ökat i precis samma omfattning som tidigare. Mellan 1968 och 2018 tillkom 55 nya skolor, medan 5 upphörde.

Fram till 1991, då Folkbildningsrådet bildades, var det Skolöverstyrelsen som prövade om en ansökan att starta ny folkhögskola uppfyllde villkoren. Regeringen angav i sin budgetproposition vilka av de godkända folkhögskolorna som skulle få statsbidrag och anslog medel till detta. Om man inte kunde tillföra mer till anslaget, fick de sökande skolorna stå i kö till kommande år.

Under perioden 1968 till 1990 fick 25 nya folkhögskolor statsbidrag. Det rörde sig i stor utsträckning om väletablerade filialer, som nu fick möjlighet att bli självständiga skolor. Det blev särskilt angeläget efter 1977, då det nya statsbidragssystemet missgynnade de största skolorna. En delning kunde därmed ge bättre ekonomiska förutsättningar, samtidigt som de nya skolorna fick en större autonomi och ökad möjlighet till profilering än de haft som filialer.

Genom att filialerna blev egna folkhögskolor kom en del huvudmän att inneha fler skolor än tidigare, till exempel landsting som Södermanland, Örebro och Värmland samt rörelser som Pingströrelsen och Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Men det kom också in nya organisationer under perioden. Exempel på detta är PRO, Kvinnorörelsen, Vänsterpar-

tiet, Hästsporten och Katolska kyrkan.

Eftersom nya folkhögskolor finansierades med nya anslag blev det inte någon bidragsminskning för de befintliga skolorna. Möjligen ökade konkurrensen om deltagarna. Men deltagarna har hela tiden blivit fler. Medan skolornas antal har ökat med 50 % sedan 1968 har antalet deltagare i långa kurser fördubblats under 50-årsperioden. Skolorna har alltså blivit större i genomsnitt, fast de blivit fler. Det har funnits en stark vilja och förmåga att genom ett förändrat kursutbud möta ett eventuellt sviktande söktryck. Man har också flyttat kurser och ibland hela skolan till annan ort, där deltagarna finns.

Men det är naturligt att det uppstår en oro när Folkbildningsrådet ska ta beslut om nya skolor, som ska vara med och dela på ett gemensamt statsbidrag. Utan nya pengar, inga nya skolor har varit en bestämd uppfattning hos RIO.

När Folkbildningsrådet bildades fanns en kö med sökande och sex rörelseskolor fick då sin självständighet. Vid nästa ansökningstillfälle (inför 1994) fanns ett fortsatt stort intresse att starta folkhögskola och nio organisationer sökte. Intresset hade stärkts av de extra platser som tillförts folkhögskolorna från vårterminen 1993. Läsåret 1993/94 fick folkhögskolan 10 000 nya platser, motsvarande över 400 miljoner kronor i kompletteringsbudgeten (det så kallade K-anslaget). Ett så stort tillskott får effekter i en skolform som dessförinnan omfattat ungefär 20 000 långkursdeltagare. Nu blev de 50 procent fler med kort varsel. Det innebar att många folkhögskolor startade verksamhet på annan plats och tillsammans med nya samarbetspartners. K-anslaget beviljades emellertid bara ett år i taget och kunde inte användas för att ensamt finansiera nya skolor.

Folkbildningsrådet beslutade år 1994 om statsbidrag till fyra nya folkhögskolor. Inriktning mot prioriterade målgrupper blev synlig som ett viktigt kriterium. Rinkeby folkhögskola satsade på invandrare och Furuboda på personer med funktionsnedsättning. De andra två representerade dels den antroposofiska rörelsen (Vårdinge by) som inte tidigare haft en folkhögskola, dels en Östersjöprofil i samverkan med de nyligen självständiga baltiska länderna (Litorina), vilket utgjorde en ny verksamhetsprofil.

Vid nästa ansökningsomgång, inför 1997, kulminerade antalet ansökningar och uppgick till närmare 20 stycken. Det blev ett omfattande beredningsarbete med många lokala

besök för att avgöra vilka ansökningar som uppfyllde ställda villkor. Den dåvarande folkhögskoledelegationen med representanter från RIO och Landstingsförbundet föreslog att fyra folkhögskolor skulle få klartecken.

Folkbildningsrådets styrelse fattade emellertid ett mer långtgående beslut. Samtliga nio ansökningar som uppfyllde kriterierna beviljades statsbidrag. Bland de nya skolorna fanns två som vände sig till personer med funktionsnedsättning och flera som var verksamma i storstädernas förorter. Bland nya rörelser fanns Syrisk-ortodoxa kyrkan som drev Botkyrka folkhögskola tillsammans med församlingar inom Svenska Missionsförbundet.

Under åren 1997–2001 var folkhögskolorna en del av det femåriga Kunskapslyftet, vilket garanterade de 10000 extra platserna för en längre period. Det var ändå svårt att tillgodose de nystartade skolornas behov av tillväxt i många år framöver. Från 2002 trappades Kunskapslyftet av fram till 2006 då 7 000 platser permanent tillfördes folkbildningsanslaget. Nya uppdragsmedel har senare omvandlats till ordinarie platser, vilket underlättat tillkomsten av ytterligare skolor.

Ett av villkoren för att komma ifråga för eget statsbidrag har varit att kunna uppvisa genomförd folkhögskoleverksamhet under en treårsperiod. För en del organisationer utan koppling till en befintlig folkhögskola har detta inneburit en för hög tröskel. Folkbildningsrådet införde därför en möjlighet att söka om statsbidrag för försöksverksamhet, när inriktningen sågs som särskilt angelägen. Den sökande organisationen skulle då finna en folkhögskola som kunde vara ansvarig statsbidragsmottagare under försöksperioden.

Från 2007 beviljades bidrag till försöksverksamhet för en romsk folkhögskola (Agnesberg) samt en folkhögskola med muslimsk profil (Kista), som sedan erhöll statsbidrag som självständiga folkhögskolor 2010. Kista genomförde sin försöksperiod med Sjöviks folkhögskola (Baptistsamfundet) som ansvarig. Från 2016 ansvarade Kista folkhögskola i sin tur för en försöksverksamhet med judisk folkhögskola i Stockholm tillsammans med stiftelsen Paideia. Den skolan har år 2019 blivit vår 156:e folkhögskola, belägen i centrala Stockholm.

Vad som utmärker de nya folkhögskolorna jämfört med de gamla får jag återkomma till i nästa avsnitt. Helt klart är att de i stor utsträckning stått för folkhögskolans starka genombrott i de större städerna.

Edvard Munch och Harriet Backer - två omaka norska konstnärer

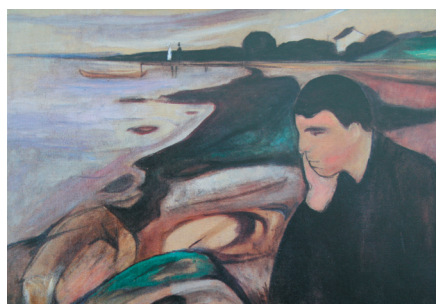
Hans Lundén

Om man gör en lista över världens hundra mest kända konstnärer och konstverk skulle flera vara från Frankrike, några från Spanien, några från Nederländerna och det vi i dag kallar Italien. Endast en konstnär och ett konstverk skulle vara från Norden. Edvard Munch med *Skrik* (*Skriet* på svenska). Ett ikoniskt verk som du kan hitta på T-shirts, kaffekoppar och slickepottar.

Edvard Munch föddes på Engelhaugs gård i Hedmark 1863. Hans far var militärläkare och hans moder, som var hälften så gammal som sin man vid giftermålet, födde fem barn. På ett kort från 1868 kan man se Laura Cathrine med sina barn. Samma år dör hon i tuberkulos. Nio år senare dör äldsta barnet Sophie, något som blir ett återkommande tema i Munchs skapande. Brodern Andreas som i sin ungdom är frisk, till skillnad från storebror Edvard, dör innan han fyllt trettio år. Laura Cathrine som ärvt sin moders namn ärver sin faders gener och blir, som det heter på den tiden, sinnessjuk.

Edvard visar tidigt intresse för att teckna och måla och börjar sin konst-

närliga bana på *Tegneskolen* och dras snart in i Kristianias bohemkretsar där författaren Hans Jaeger är den ledande gestalten. Fri kärlek tillämpas och krav på konstnärens orubbliga sanning ställs. Något senare på 90-talet umgås Edvard Munch med Strindberg och den norska

Melancholie

kvinnan Dagny Juel och hennes man Stanislaw Przybyscewski i Berlin och han dras in i en härva av intriger och svartsjuka. Det är under den här tiden han målar *Skrik* men också mängder av bilder med kvinnor som tycks förgöra männen i deras närhet.

En av hans mest kända målningar från 90-talet är *Melancholie*. En man sitter försjunken på en strand och i bakgrunden anar man ett par på en brygga.

För ganska många år sen hade jag ett uppdrag för Föreningen Norden i Stockholm att presentera nordisk konst för elever i årskurs 4-5 från några förorter. Deras lärare varnade mig för att de inte kunde sitta stilla och förmodligen inte skulle vara ett dugg intresserade. Det var med viss spänning jag tog emot dem. De satt som tända ljus och inför bilden *Melancholie* som jag lämpligt nog inte gav eller förklarade namnet på var det en skog av händer som viftade. Alla ville ge sin tolkning.

Det är en kille som blivit dumpad av sin tjej och är ledsen för att hans tjej har träffat en annan och nu är de på väg i sin bröllopsresa med båten!

Kom inte och säg att barn inte förstår konst! Eller kärlek heller, för den delen.

Under en lång period fram till 1909 med kärleksaffärer och stora alkoholproblem blir Munch så intagen på Doktor Jacobsens nervklinik i Köpenhamn. Efter en långvarig behandling där förändras både Munch och hans konst. Vid återkomsten till Norge målar han nu fler naturmotiv från Åsgårdstrand och skogarna runt Kristiania. 1910 får han så uppgiften att dekorera Universitetets aula men inte förrän 1914 har hans bilder accepterats. På tjugotalet får han också uppdrag att dekorera arbetarnas matsal i Frejas chokladfabrik. Det är

Skrik som kylskåpsmagnet

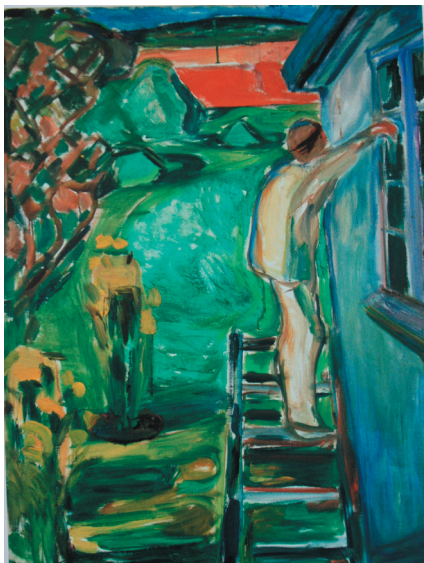

Det sjuka barnet

en livsfris med bilder från unga flickor med vattenkannor till gamla par under äppelträden. Han får nu också råd att skaffa ett stort hus med ateljé, Ekely på Skøyen, lite utanför Oslo som nu Kristiania ändrat namn till. Här lever han i ensamhet med sina hundar och sina tavlor som han inte gärna säljer. Han målar om samma motiv. Upprepar dem i grafik eller nya oljemålningar. *Skrik*, *Jalousie*, *Kvinnorna på bron*, *Kysen*. Hans liv kan man följa i de många självporträtten där han likt Helene Schjerfbeck mer och mer utplånas på väg mot döden. Så dör han till slut 1944 och skänker hela sin enorma konstskatt till Oslo kommun och dess invånare som i början av hans karriär kappades om att ställa sig framför *Det sjuka barnet* och *Hånskratta*.

2013 var det stort firande av Munchs 150-årsdag. Evenemanget sponsrades av Gardemoen flygplats, Idemitsu Petro-leum och av kungen. Alla ville vara

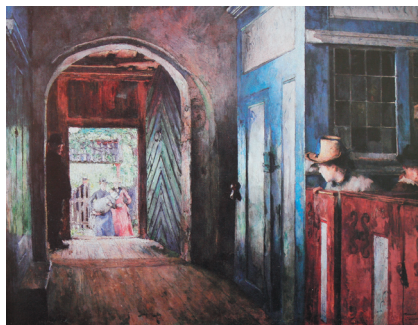
En man som målar

med på ett hörn. Skriketmuggar såldes i tusental.

Det var *Skrik* som banade väg till hans berömmelse och som fick turister från Kina, USA och Japan att komma i mängder. Och det är den bilden av målaren som skrek ut sin ångest som bidragit till Oslos goda turistsiffror och

det är den bilden som präglat vår syn på Munch fram till för något år sedan.

Då hände något. Det började för ganska länge sen på 70-talet, då en 19-åring stod framför en målning från Thüringen. Inför det snötäckta ödsliga landskapet börjar han som inte är intresserad av konst, utan av litteratur, att gråta. Det är författaren Karl Ove Knausgård som står där och så småningom växer hans intresse för Munch och han får i uppdrag att curera (detta förfärliga ord) en utställning. Där avmärkvärdiserar han Munchs konst. Han botaniserar i det väldiga förrådet i Munchmuseet och finner hundratals med tavlor som aldrig visats och som ger en helt annan bild av Munch än bara skrik och svartsjuka. Han hittar bilder med arbetsglädje och

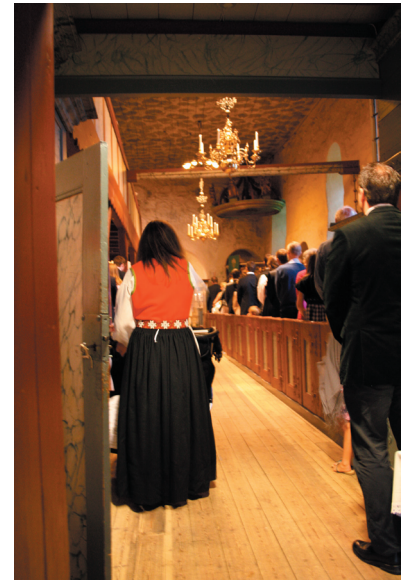

Barnedåp i Tanum kirke

harmoni eller bara glädjen över själva målandet. Han kallar utställningen för *Mot skogen* som också är namn på en serie träsnitt. *Mot skogen* blir också namnet på katalogen och i boken *Så mye laengsel på så liten flate* beskriver han sin väg till Munchs konst. En av de sista målningarna föreställer en man på en stege som målar fönstren på ett hus. Han målar fönstren och jag målar en tavla, tycks Munch vilja mena. Vad är skillnaden?

Om Munch sade sig vilja måla människor "som puster o blöder" så tar människorna i Harriet Backers bilder det lugnt. De är mycket olika men har det gemensamt att de aldrig gifter sig. Harriet Backer (1845-1932) växte upp i en välbärgad familj i Holmestrand

1845. De var fyra begåvade systrar. Förutom Harriet även Agathe Backer-Grøndahl, en av sin tids mest begåvade pianister och kompositör av framför allt pianomusik och sånger.

Besökare i kyrkan

Harriet Backer började sina studier i Tyskland, men drog sen vidare till Paris där hon i tio år levde med konstnärinnan Kitty Kielland. De flesta av hennes bilder är interiörer från norska hem: kvinnor vid ett handarbete eller vid vaggan eller spisen, inåtvänt, eftertänksamt och med små åtbörder. Till skillnad från Munch umgicks hon med andra konstnärer och var också med i konstnärskolonin på Fleskum utanför Oslo. Bland hennes vänner där fanns Kitty Kielland och Elilif Petersen. Hennes mest kända tavla är *Barnedåp i Tanum kirke*. Jag besökte Tanums kyrka (ej att förväxla med det svenska Tanum i Bohuslän) den 22 augusti 2011 och till min förvåning var där så mycket folk att det inte gick att komma in. Det var nämligen barnedåp i Tanum Kirke. Många barn och vuxna i bunader i vackra färger och en stämning av stilla glädje och beslutsamhet, på dagen en månad efter Breiviks attentat. Det luktade då hö i centrala Oslo efter alla blommor som fortfarande låg kvar.

Intervju med Per-Ola Jansson

Urban Lundin

Du har av årsmötet utsetts till ny medlem av redaktionskommittén. Välkommen!

Många av läsarna känner dig som en av de ansvariga för planeringen av de självstyrande rektorsfortbildningsgrupperna. Jag har för egen del njutit av resor och studier till/i Kiruna, Åland och Island. Men utöver detta, vem är du?

Jag är med i planeringsgruppen för Vestlunddagarna. Folkhögskollärare, F-linjen 77-78. Rektor på tre olika folkhögskolor. Ordförande i Delblanc-sällskapet och årensningssällskapet i Åmanningarna i Hävla, Skedevi socken i Östergötland.

Vilket av dessa engagemang ligger dig varmest om hjärtat?

Arbetet med Vestlundgruppen!

Vill du berätta varför?

Vestlunddagarna är ett fritt forum där folkbildande frågor hanteras utan hänsyn till olika särintressen hos studieförbunden, folkhögskolorna och Fbr.

Efter sex omgångar fungerar allt bara bättre och bättre.

Ryktet säger att du är en bokslukare av rang, Favoritgenre?

Det är riktigt. Redan under uppsalatiden ägnade jag min läsning lika mycket – om inte mer – åt skönlitteratur och filosofi, som till den litteratur som var min huvudfåra, nämligen mina naturvetenskapliga studier.

Jag har i min ågo alla de kända svenska litteraturvetenskapliga handböckerna efter Schück – Warburg och Världslitteraturen (Norstedts). Eftersom Sven Delblanc var en huvudredaktörerna för Den Svenska Litteraturen (DSL, på Bonniers) har jag alla banden ständigt till reds.

Min första stora läsupplevelse var *Stilla flyter Don*, som jag tjuvläste under täcket vid 12-års ålder. Under tonåren följde så Tolstoj och Gorkij. Dostojevskijs böcker kom senare. Bröderna Karamasov läste jag utomhus i en vingård på Krim (!). "Ryssarna" utgör funda-

mentet i min litterära "kanon". Jag är

Per-Ola Jansson

född 1946 och hade lyckan att gå i det "gamla" läroverket. Jag läste tyska i 6 år, var uppe i tyska i "studentmuntan", då jag fick redogöra för de tre "stora" B-na i tysk, modern litteratur, Böll, Brecht och Borchert (på tyska, givetvis!). Därför har jag också läst Goethe, Zweig, Fallada, Mann och Musil, för att nämna några.

Min far var Hemingwayfantast, så blev även jag. I farten följde Faulkner, Whitman och Mark Twain med. När jag förstod att Hemingway "avgudade" Karen Blixen-Finnecke läste jag *Den afrikanska farmen*, *Babettes gästbud* och *Vintersagor*. Camus läste vi i gymnasiet. När Proust kom i svensk översättning av Gunnel Vallquist köpte jag den och läste, och läste. En brittisk författare som berört mig djupt är Bruce Chatwin. När jag läste Per Wästbergs recension av *I Patagonien* skaffade jag den omedelbart; sedan läste jag alla hans böcker i svensk översättning. En stor favorit för mig, som för Sven Lindqvist. Lindqvist älskade hans författarskap, kanske mest Chatwins *Songlines*, som berörde *Terra Nullius*, Lindqvists bok om de australiska aboriginernas öde.

Jag har läst allt som Olof Lagercrantz publicerat i bokform. Han är en av mina "husgudar". Han har en förmåga att i sina dikter och dagböcker beröra mig på samma sätt som Heidenstam gör. Bland svenska poeter som jag "samlat på" är Heidenstam, Ekelöf och Aspenström de viktigaste. Heidenstams *Nya Dikter* berörde mig oerhört när jag första gången läste de brustna och nakna "dödsdik-

terna."

Nu, vid 73 års ålder, återvänder jag då och då till mina svenska "husgudar" från 60-talet: Lars Gyllensten, Sven Lindqvist, Jan Myrdal, Lars Gustafsson, Göran Palm, Jörn Donner, Kerstin Ekman och Sven Delblanc. Men även våra arbetarklassiker som Hedenvind, Moberg, Lo-Johansson, Dan Andersson m fl.

Gillar de nu skrivande Kallifatides, Göran Rosenberg, Agneta Pleijel, Nathan Shachar och Ola Larsmo.

Jag sätter stopp här, fastän det finns så mycket mer att förtälja!

Ryktet besannat, tycks det som! Någon liten kommentar till könsfördelningen?

Recensionsläsning styr. Suzanne Brögger har jag följt. Elin Wägnér har jag läst, men inte allt. Selma förstås! *Gösta Berling*, ett mästerverk.

Det kanske är så för mig, som det som Per I. Gedin berättade om i en Söndagsintervju i P1 häromsistens, "jag är alltför manligt identifierad för att leva mig in i hur det är att vara kvinna"?

Du har bl.a. varit rektor på Brunnsvik, och på nära håll upplevt hur den ikoniska skolan gick på näsan. Kommentar?

Det har jag tidigare berört i bladet. Det är för omfattande att uttömma nu, men i stark sammanfattning ser jag det så här:

Studieförbunden tvingas ut på "marknaden" för att inte gå i putten. Brunnsvik sågs som en marknadslösning för en ABF-avdelning. Via idén om att ur Brunnsviks statsbidrag skumma av grädden till förmån för huvudmannen, en ABF-avdelning med bristande intäkter, struntade man fullständigt i ansvaret att vårda en av Sveriges kulturpärlor. Hela detta projekt drogs till slut in i ett svart hål av idioti och blindhet och gick på så sätt under med man och allt.

Du har hunnit medverka i folkbildningen och folkhögskolan i flera decennier. Hur ser du på folkhögskolans samhällsroll idag och på hur den förändrats över tid?

När jag kom in var ”68” fortfarande verkande på många folkhögskolor. Det ”politiska” var en självklarhet.

Nu har ”realskolan” på landet återuppstått genom de allmänna kursernas nyttigrenässans; gymnasifierade kurser med gymnasiets läromedel (ofta usla!)

Bland de särskilda kurserna blommar friheten! Här hittas guldkornen. Här förverkligar folkhögskolan sin inneboende potential som så väl be-

hövs i ett samhälle som överallt gnags sönder av nyttighetsmaskar (Hans Larsson).

Kan du precisera vad du tycker är bäst med folkhögskolan? Och – om det är möjligt! – vad som är sämst?

+ Friheten

- Trivialiseringen inom de allmänna kurserna som lett till att folkhögskolan blivit en underavdelning till Stadsmissionen (Bengt Göransson).

Som en av redaktörerna för Folkhögskoleveteranen, vad vill du tillföra innehållet i medlemsbladet?

Bevakning av aktuell litteratur/film eller andra kulturella händelser med koppling till natur, miljö och civilisation i främsta rummet, som jag bedömer angelägna för folkbildningen. Och skriva något eget, om plats finns.

Alltid i rörelse

Lena Skördeman

Vi som fick vara med vid SF-HLs ombudsmöte i Kiruna 1984 minns nog en högt uppskattad kanon om vatten:

Vattenmoln som faller ner som regn och snö som smälter ner och rinner i snabba bäckar som porlar...

Sången presenterades livfullt av en naturvetare, tillika kantor och organist, från Härnösand, Kjell Forsvall. (Några år tidigare hade han segrat på tusen meter i Skolungdomens på Stockholms stadion, före Leif Silbersky.)

Nu har Kjell givit ut en bok om livet som folkbildare. *Axplock ur livet som folkbildare* kallar han den, och han har samlat egna och andras texter om framför allt Härnösands folkhögskola.

Där har ju under åren några områden ägnats särskild omsorg. Musiken har stort utrymme och har uppmärksammats även för musikhandledarkursen med Jonas Røjås. Den kunde man som lärare några år ta del av genom de rikskurser som gemensamt var fortbildning för yrkesverksamma och grundutbildning för folkhögskollärarytutbildningen.

Funktionsvariationer är en annan viktig specialisering. Teckenspråkutbildningen kopplades till utvecklingsarbete med pedagogdagar och konferenser och praktikveckor för lärarutbildningen. Kurser för dyslektiker

Kjell Forsvall

och synskadade fick en teoretisk och praktisk ram, de senare med exempelvis en världsunik motionsslinga. .

Skolans internationella insatser har gällt bland annat Mellanöstern och Baltikum, och lokalt manifestationen *Fem i tolv*.

Boken blir en varierad framställning av en vital verksamhet som ändå hänger ihop. Några av oss kan tänka på Veteranföreningens årsmöte på två dagar 2007 i Härnösand. Kjell var värd och outtröttlig vägvisare i och omkring staden och skolan - mycket man inte visste att man undrade. Och var man inte nyfiken innan så rycktes man med av honom - ”ivrig, alltid ivrig”!

Beställs via Kjell.
forsvall@gmail.com, 200 kr + frakt.

Regional träff för folkhögskoleveteraner på Blekinge folkhögskola i Bräkne-Hoby den 10 september 2019.

PROGRAM

10.00. Kaffe med fralla. Mingel.

10.30. En pigg hundraåring. Folkhögskolans rektor Bertil Johnsson berättar

11.20. Skolan bjuder på kulturaktivitet.

12.10. Lunch samt möjlighet till promenad i och runt skolan

13.20. Mindre kända Blekingeförfattare. Kåseri av Johnny Karlsson. kulturprofil från Olofström

14.30. Björn Grip ordförande i Folkhögskolans Veteranförening har ordet.

15.00. Eftermiddagsfika och avslutning.

VÄLKOMNA!

Anmälan till

Judith Skörsemo tel.0457 – 813 53 E-post: judith.sk@telia.com. eller till Birgitta Reimer tel. 0702 – 87 98 58 **senast den 29 augusti.**

Pris: 150:-, betalas i matsalen.

Anmälan om specialkost eller vegetariskt/vegetariskt görs till telefon 0457 – 73 18 65 Erika eller kök 0457 – 73 18 68.

Det finns möjlighet till övernattnings.

Rapporter

Fristads folkhögskola

Per Olof Öhrn

”Nu är tiden inne för att skriva Folkhögskoleminnen del 4 och göra det utifrån temat Samtalet”.

Det var Stewe Claeson, som framförde förslaget när han talade till 20 folkhögskoleveteraner i väst på Fristads folkhögskola den 24 april. Det finns många som kan berätta om när samtalet blev ett samtal som ändrade utvecklingen av livet för dem som deltog i det. Stewe hade fått ämnet ”Mina 150 år i svensk folkhögskola”. Det blev många intressanta reflektioner och tankar både bakåt och framåt. Samtalet är en viktig del i Grundtvigs tänkande. Idag förkortas angelägna samtal på folkhögskolorna, när läraren säger ”vi måste hinna med kursen”. Det förhållningssättet finns anledning att vara kritisk mot. Om det inte finns tid till icke styrda samtal inom folkhögskolan, då är skolformen inne på en sidoväg.

”Det bästa året i mitt liv”. Många, många, har sagt så, när de minns tillbaka på sin tid på en folkhögskola. Men vad döljer sig i de orden, vad var det egentligen som var så bra? Var det samtalen, som bara blev till? Eller var det något annat som inte går att sätta ord på, men som blev livsavgörande.

Det blev en intressant – för att inte säga viktig – dag igen i väst, där det ideologiska samtalet om folkhögskolan stod i centrum. Dagen började med att Inka Hortsmann, rektor, presenterade Fristads folkhögskola. Innan dagen var slut inbjöd den idoga planeringsgruppen för veteranerna i väst till en ny träff den 16 oktober 2019 på Hjälmareds folkhögskola. Professor Lars Nordström, som suttit i styrelsen för Folkbildningsrådet, medverkar i den samlingen.

Nyköpings folkhögskola

Hjälmars-Östgötadistriktet av Folkhögskolans veteranförening samlades till en studiedag på Nyköpings folkhögskola den 31 januari.

Huvudman för skolan är en förening av organisationer och enskilda, och särskilt intresse tilldrog sig nu målfrågor, planering och utvecklingsar-

Veteraner i Nyköping

bete. Vi mötte en demokratisk arbetsplats med ett fungerande deltagarråd. Man betonar solidaritet, rättvisa och jämställdhet.

I samband med årsmötet i Rimforsa

Tore Mellberg

Björn Grip skriver om årsmötet i sin krönika på första sidan. Jag kompletterar med några intryck och avtryck från min mobil (telefon, alltså).

När man deltar på ett årsmöte i Folkhögskolans veteranförenings regi, vet man att man, förutom själva förhandlingarna, får ta del av angelägna frågor som rör vår skolform eller folkbildning i allmänhet. Så var det också på Liljeholmens folkhögskola. En stående punkt vid alla folkhögskolebesök är helt naturligt att någon eller några företrädare för skolan berättar om skolans historik och kursverksamhet. Så var det också denna gång.

Rektor Daniel Bjurholm berättade om folkhögskolan. Liljeholmens herrgård har en speciell historia, som började långt innan folkhögskolan startade 1952 i herrgårdens lokaler. Den byggdes redan 1917 efter en modell av Liljeholmen i Blåvik vid sjön Sommen. Denna byggnad köptes av en ryttmästare Gabriel Gyllenstahl 1688. En av hans efterkommande, Esbjörn Pontin, blev på början av 1900-talet ägare till den mark där Liljeholmens folkhögskola nu ligger i Rimforsa. Han byggde herrgården i samma stil som Liljeholmen i Blåvik, därav namnet ”Liljeholmen”.

På skolan, som ägs av Evangeliska frikyrkan, finns förstas en allmän kurs. Man driver också en filial med allmän kurs i Linköping. Dessutom finns diakoniutbildning, bibelskola, pastors- och ledarprogram samt självärdsutbildning, allt i linje med huvudman-

nens inriktning. Skolan har också de estetiska linjerna konst-, musik- och Photoshoputbildning.

Våra två föreläsare i Rimforsa

Martin Kylhammar Ingela Zetterberg

Kurslokaler

Hasti Radpour, lärare på konstskolan

En ”jordnära” keramikinstallation

Årsmötesprotokollet är utlagt på vår hemsida
www.vetfolk.dinstudio.se

Livets gång och Dagens dikt

Stellan Boozon

När man inte längre har kvar sitt arbete riskerar man att mista ett par existentiellt viktiga inslag i tillvaron utan att ha alternativ som tillgodoser dessa: Struktur och Stimulans. Det är mest påtagligt för de många som blivit friställda i yrkesaktiv ålder, men kan också gälla oss som blivit pensionärer. Läsåret har givit oss trygghet och ordning – också åt dagen och veckan – och skänkt de flesta av oss i folkhögskolan återkommande stimulans.

Numera går det att ta dagen som den kommer. I dagens flöde av möjligheter finns så mycket att stimuleras av, att man riskerar att drunkna i den ocean av val och tidsmässig frihet som står till buds. Den hets som folkhögskolan förhoppningsvis inte präglats av ersätts av risken att vilja hinna fylla tillvaron med så mycket som möjligt.

Då är det bra att hitta en och annan regelbundenhet – om inte annat så för ordningens skull.

Varje dag klockan 12 slår jag mig ned i fåtöljen och slår på radions P 1. En skapande och stilla paus sex dagar i veckan – söndag är vilodag – med livsintresset poesi i fokus. Paus för andlig spis i nära anslutning till den lekamliga.

Dagens dikt i tidens flöde

Dagens dikt är det radioinslag som med sina drygt nittio obrutna år i etern funnits längst av alla de program som fortfarande sänds i Sveriges Radio.

Tolvslaget är det som slår in denna dagliga högtid, och ett väl valt oftast klassiskt musikstycke följer på det centrala inslaget – uppläsningen av dagens dikt. Den kan vara svensk, nordisk, öst-, syd- eller västeuropeisk, eller komma från andra kontinenter – under året lyssnar man till ”röster” från många regioner både i vårt land och världen i övrigt. Det blir sammantaget en stor och givande variation i tillkomstmiljö, men också i den tidsanda som speglar när dikterna formulerats – med tillhörande skillnader i referenser, språkliga uttryck och tilltal.

En tyngdpunkt i urvalet ligger på svensk lyrik, i första hand samtida, men det händer att man får höra exempelvis Nils Ferlins eller Gunnar Ekelöfs egna röster tona fram från gamla inspelningar. Eller höra Stagnelius, Lenngren, Kellgren, Atterbom uppläsa. Till den svenska lyriken har programmet alltid, alltså långt innan Svenska Akademien tog en liten del av sitt förnuft till fånga, räknat den som skrivits av finländska medborgare; Tua

Forsström många gånger, men också ett flertal andra poeter från Södergran till von Schoultz för att ringa in ytterligare några kvinnliga poetiska röster.

Man har fått höra både det tidlösa – Sapphos dikter eller Shakespeares soneter i nyöversättning – och det aktuella, som utdrag ur Linnea Axelssons *Ædnan*, och detta redan innan den nominerats till Augustpriset.

Vem, vad och hur

Uppläsarna är professionella, ofta skådespelare – men emellanåt är det poeterna själva som läser sina egna dikter (och ibland också andras som de valt). Uppläsarnas tolkning, tal och tilltal varierar också, till exempel när det gäller vilken närhet eller distans som kan höras i förhållande till texten, eller hur innehållet betonas i förhållande till formen.

Dikterna framförs på svenska, också de som har skrivits på annat språk. Det är både spännande och njutbart att tillägna sig de ofta kongeniala översättningarna, någon gång interfolierade med insprängda kortare inslag där den utländska eller invandrade poeten även låter en höra hur deras text flyter på originalspråket.

Urvalet görs av kulturredaktionen, som en dag i veckan, fredagar, öppnar upp för lyssnarnas önskedikter (*Folkets dikt i P1*), då man brukar kunna få höra särskilt älskade och välbekanta strofer ljuda i rummet. Och den första hela veckan i varje månad ägnas åt Månadens diktare, vars poesi presenteras med en dikt under var och en av de sex dagarna, läst av poeten själv de gånger det rör sig om svensk poesi av nu levande författare.

Dikt och dialog

Ett uttryck för att intresset kan berikas genom att delas med vänner och bekanta utanför hemmet är att det som i exemplet nedan kan dyka upp ett mejl från en nära vän och kollega under många år, i detta fall Lena Skördeman:

”Den här veckan är det Börje Lindström som är diktaren. Gick presslinjen i Kalix och hälsade på oss i stort sett varje söndag, var redaktör för Lyrikvännen m.m. Och kom nu efter 30 år med en diktsamling som har kraft. Lena”

Det inleder ett meningsutbyte:

”Öppnade ditt meddelande efter att precis ha lyssnat direkt på Börjes näst sista framträdande som september månads diktare. Vi blev förtjusta över *Grusvägen* liksom flera andra av de dikter från hans

aktuella återkomst som han framfört under veckan. Måste ha varit stimulerande att ha fått ha honom som ’familjemedlem’. Länge leve poesien! Har du stött på David Väyrynen från Gällivare? Stellan” Osv ...

Och varje Allhelgonadag vet jag att Lena också lyssnar till den årligen återkommande uppläsning som Max von Sydow väljudande gör av Karlfeldts *Vinterorgel*, ett diktverk lika mäktigt som det ”orgverk” vintertidens växlingar metaforiskt liknas vid. Det viner i knutarna när dikten och vintern gör entré:

Ditt tempel är mörkt och lågt är dess valv,
Allhelgonadag!

Där slocknar sommarens hymn som ett skalv
av klämtande slag.

Sin mantel river den svarta sky,
och lundarnas bleknade trasor fly,
och natten mässar om allt som är dött,
allt hö, allt kött.

(På nyårsnatten hör man för övrigt strax före tolvslaget Kristina Adolfsson läsa Tegnér's *Det eviga*, nog så tankeväckande och förtröstansfull inför tidens växling som Tennysons nyårsdikt.)

Bekanta kan man även nås av genom själva programmet. Ibland dyker det upp poem av en eller annan amerikansk poet, översatt av Stewe Claeson, som är erkänt väl bekant med området.

Och med poesi över huvud taget. I centrum för utvecklingen av en manlig vänskapsrelation som förenar två mycket olika människoöden har han i en av sina finaste romaner ställt samtal om tolkningar av poesi av en norsk äppelodlande poet, förbunden med en halvtannat millennium tidigare verksam diktarkollega från Kina. Romanen heter *Den tjugotredje dikten*. Läs den. Och slå på P1 måndag–lördag kl. 12.00 (repris kl. 23.55). Och lyssna, upplev, njut eller utmanas, och lär. Och hör gärna av dig till mig för utbyte kring upplevelser vid ditt läsande, oavsett om det görs med öronen eller ögonen, på bestämd tid eller vid tillfälle, direkt från bladet eller via ljudmedier.

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Att lära sig förstå

Jag tycker att min tidigare redovisade tanke, att så många som möjligt med ett långt liv i folkhögskolan skulle skriva om sådant som på djupet kan beskriva vad skolformen **faktiskt** är, fortfarande är en rimlig tanke. *Folkhögskoleminnen IV*. Någon borde se detta som en kastad handske...!

Alla gånger man var med om något utan att då förstå vad man faktiskt var med om. Först så här långt senare kan jag se hur det som blev *jag*, som folkhögskollärare/folkbildare, i själva verket var effekten av möten med en massa kursdeltagares erfarenheter, insikter, liv - genom samtal och genom deras berättelser. Också kollegers? - Nej, mest kursdeltagares.

Jag har i vinter roat mig med att läsa igenom fyra decenniers anteckningsböcker (jag förde sådana under alla år över allt som hände under folkhögskolelivet) och jag har funnit en del skakande beskrivningar. Men också sådana som visar att jag tidigt försökte förstå att jag verkligen *måste* lyssna och ta till mig, inte bara vara en visserligen ungdomlig men irriterande besserwisser som avslutat studierna med den outtalade känslan av att, egentligen, vara den som begrep allting.

När man påbörjar sitt yrkes-

liv, utan att veta att det verkligen kommer att bli ens yrkesliv, är man blank som ett oskrivet A4-ark; där stod jag nu, hösten 1966, i något som knappast kunde kallas kateder, även om just den här skolan faktiskt inte höll sig med så många katedrar, i något klassrum fanns det både upphöjning i golvet och kateder, men där vi nu var, fanns det bara några bänkar och en extra stol vid den gammaldags svartatavlan, och där stod jag alltså. Och erfarenheter? Djupa relevanta erfarenheter? Det enda jag hade att falla tillbaka på när jag skulle undervisa om svenskans ordklasser och satslära, för just detta skulle jag till min förvåning göra, det enda jag hade att falla tillbaka på var den undervisning jag själv varit utsatt för och som jag av och till funnit ledsam eller oinspirerande. Det fanns strålande undantag i min egen skolgång; jag återkommer gärna till dem. Men då, 1966, när jag stod där för att för en ung man med flera års arbetserfarenheter av dalsländsk skogsindustri bakom sig, förklara vad som var *subjekt* och vad det var som var *predikat* i satsen han satt med, tänkte jag, och jag minns det efter femtio år: jag tänkte: detta är självklarheter för mig men alls inte för folkhögskoleeleven framför mig, som förmodligen var ett par år äldre än jag - men han vet istället hur man faller träd, barkar dem, släpar fram dem i lagom längder till traven vid skogsvägen (alla har sett dem) och han vet hur man startar och stänger av en motorsåg och han vet hur man kvistar och hur man undviker att hugga sig i benet med den trots allt tunga handyxan (han visade mig när jag senare en helg besökte honom och hans far utanför Bengtsfors) och när han nu, roat men alldeles vänligt, undrade över nyttan med detta, kunde jag i mitt inre också fråga mig vad han skulle med subjekt och predikat till.

“Efteråt står Stav och ler. - - - Han ler som ville han säga: Sen nu! Vaknen nu! Jag förkunnar eder en sippe som slår ut i själens ödemark!”

Harry Martinson (*Nässlorna blomma*)

Men jag förklarade. Han nickade. Och han frågade stilla: sådant finns alltså i *allt* man säger? Jag försökte förklara, och jag var en ung man, och jag förklarade för första gången i mitt liv något som jag i stort sett för första gången i mitt liv i samma ögonblick som jag förklarade; jag förklarade att han som svensk inte behövde bekymra sig, han gjorde rätt, det hade han fått med modersmjölken. Det är bara om du måste skriva något som det är bra att veta, sa jag och undrade vad jag menade, och han förklarade att han var på Färgelanda för att sedan kunna gå skogsbolagets förmansutbildning, hans gamla skolbetyg räckte inte, och jag fortsatte att förklara att det kunde vara till stor hjälp, det där med subjekt och predikat och grammatik när han sedan skulle läsa engelska eller tyska eller andra språk. Men det är bara då det här är till hjälp, tröstade jag. Hemma i Bengtsfors gör du rätt automatiskt, det är så modersmjölken fungerar. Han nickade och kunde efter kort tid se subjektet i varenda stollig sats jag för övnings skull hittade på; och predikatet.

Men vid kaffet på kvällen sa han, och det är sådant jag nu minns efter femtio år, han sa, liksom i förbigående, att hans mor inte hade någon mjölk. Ja jag hade inte ens någon mor, fortsatte han. Jo det klart, men hon strök med när jag föddes. Jag minns att jag satt alldeles stilla, håll nu käften, Stewe, tänkte jag. Uttrycket '*med modersmjölken*' fick ett nytt innehåll. Jag vägde bortåt sex kilo, lade han till. Vi åt husmors luftiga sockerkaka till kaffet. Han höll upp pekfingeret, jag ser det fortfarande. *Vägde* är predikat, sa han leende.

Jag läser detta utdrag ur anteckningsböckerna med ett slags känsla av andakt.